

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מאת: יצחק בירך דסקל – דיין ומורה צדק וחבר בד"צ

בס"ד, גליון שע, פרשת יתרו, תש"פ

יעוץ לכל סכסוכי ממון, ואישות. ועריכת חוזים על פי ההלכה.

טל: 052-7611435 y.b.daskal@gmail.com

בית דין צדק "בינת המשפט"

אבל גנב וגזלן צריכים להחזיר את הגניבה ואת הגזילה, ואינו משלם את הנזק בלבד, ומקורו בבבא קמא (יא, א), דאין שמין לא לגנב ולא לגזלן אלא לנזיקין.

והנה בנידון דידן, אם חברת ההשכרה היו מניחים למזיק לתקן את הנזק, היה יכול לתקן בעלות פחותה יותר, אבל כיון שהניזק התחייב לתקן רק במקום שדורשת חברת ההשכרה, אם כן הניזק, ניזק בנזק גדול יותר, ויש לדון, האם חייב המזיק לשלם לניזק כל הנזק שגרם לו, או רק את פחת הנזק בלבד.

העולה מזה: מזיק, בין בגופו ובין על ידי ממונו, אינו חייב לשלם חפץ חדש, אלא רק לתקן את הנזק בלבד. או לשלם את תיקון הנזק.

אם חברת ההשכרה דורשת תיקון יקר כדי להרויח – האם מותר לשוכר לתקן במקום אחר

ובתחלה יש לבאר, מה הדין כשקרה נזק לרכב השכור, האם מותר על פי תורה להערים על חברת ההשכרה ולתקן במקום אחר. והנה, אם במקום שהתחייב לתקן, התיקון אומנותי יותר, בודאי שאסור להערים על החברה, שהרי התחייב לתקן את הנזקין במקום אומנותי. אבל אם יודע בודאי שיעשה תיקון אומנותי כמו במקום שתובעת חברת ההשכרה לתקן, יש לברר, האם מותר להערים עליהם ולתקן במקום אחר בטענה שתביעה זו לתקן במקום יקר - אינה הוגנת.

ולכאורה היה נראה שאסור לשקר לחברה ולתקן במקום אחר, שכיון שהוא תנאי בהשכרה, והתחייב להם תשלום זה, הרי הוא ככל התחייבות שאדם מתחייב לחבירו, ואם מתקן במקום אחר, אולי גזל הוא בידו, שכל תנאי שבן בני אדם חל, אם מתחייב כדיון, ואם בחוזה השכירות מתחייב לתקן רק במקום שהחברה דורשת, אם כן לכאורה חל עליו חיוב זה, וחייב לשלם תיקון בחברה שהתחייב.

אבל נראה, שאם באמת התיקון במקום אחר, הוא אומנותי כמו במקום שהחברה תובעת לתקן, אין איסור להערים עליהם, כיון שלחברת ההשכרה אסור לעשות זאת מבחינה חוקית, ולחייב את השוכר תוספת תשלום על נזק מלבד התיקון, ולכן הסיבה שהם נוטלים הרבה כסף על התיקון, לדבריהם, זה "באמת" רק לתיקון, לכן אם התברר שזה שקר, אם כן הם גולגלים. שאף על פי שכל תנאי בשכירות מחייב, אבל השוכר לא התחייב שעל כל נזק של הרכב הוא

בדין מזיק רכב שכור

ובו יבואר: א. אם חברת ההשכרה דורשת לתקן במקום יקר רק כדי להרויח כסף גם על התיקון, האם מותר לרמות את החברה ולתקן במקום אחר. ב. הזיק רכב שכור, האם חייב לשלם רק את עלות התיקון במקום רגיל, או כפי שהחברה תובעת לתקן במקום יקר. ג. האם חייב בדינא דגרמי בשוגג ובאונס.

הנידון

"אתמול כשנסעתי ברכבי, פגעתי ברכב אחר בשגגה, והזקתי לו את הרכב, אני חייב לשלם לו את הנזק. אמרתי לניזק שאקח את הרכב לתיקון על חשבוני, ואמר לי הניזק, שהרכב שכור, ובתנאים שיש עם חברת ההשכרה, התחייב שכל תיקון יתקן רק במקום של חברת ההשכרה, ששם עולה תיקון פי שלוש מבמקום אחר. לאור זאת, נפשי בשאלתי, האם עלי לשלם לניזק רק שווי הנזק כמו שהוא, או כיון שהוא התחייב לחברת ההשכרה לתקן במקום שהם מתקנים, הרי הוא ניזוק בשווי פי שלוש, ובאמת הזקתי אותו נזק פי שלוש. נפשי בשאלתי כמה עלי לשלם".

תשובה

על צד פשרה, ישלם מחצה מהפרש עלות תיקון יקר, מהטעם המבואר בפנים.

ביאור התשובה

צדדי הספק

בתחלה נבאר צדדי הספק. דהנה כל מזיק אינו חייב לשלם לניזק כלי חדש, אלא חייב לשלם את הנזק בלבד, כמבואר בחושן משפט (שפז, א) וז"ל "שמין למזיק בידו, כדרך ששמין לו אם הזיק ממונו. כיצד, הרי שהרג בהמת חבירו או שבר כליו, שמין כמה היתה הבהמה שוה וכמה הנבילה שוה, וכמה היה הכלי שוה והוא שלם וכמה שוה עתה, ומשלם הפחת לניזק עם הנבילה או הכלי השבור, כדרך שנתבאר בשורו שהזיק, בסימן תג"ע"כ. הנה מבואר שבין אם ממונו הזיק, ובין אדם המזיק אינו חייב לשלם כלי חדש, אלא משלם את תיקון הנזק בלבד.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

דהנה דבר ידוע, שלפעמים אדם מתקן רכב במקום שאינו איכותי, וכלפי חוץ נראה תיקון טוב, ובאמת אין התיקון טוב. זאת ועוד, חברת ההשכרה דורשת להחזיר את המצב כבראשונה, וכבר כתב בפתחי חושן (חלק ו' נזיקין, פרק י', הערה יח), על מה שפסק הש"ך בסימן שפז סק"א, וגם בסימן צה ס"ק יח שאם המזיק יכול לתקן בעצמו, חייב לתקן בעצמו ולא רק לשלם, על זה כתב הפתחי חושן "נראה שאם גם על ידי התיקון לא יחזור החפץ להיות כמה שהיה, כגון כלי חדש, שסוף סוף לא ישאר אלא כלי מתוקן ולא כלי חדש, דבכהאי גוונא צריך לשלם דמי כלי חדש ולא השלמת התיקון, שלא אמרו שצריך לתקן אלא להחמיר על המזיק" עכ"ל, והם דברים הנראים מאוד.

אם כן יש לדון בכל מזיק רכב, שיתכן שיכול הניזק לתבוע תיקון במקום איכותי, כדי להחזיר את הרכב לכמות שהיה לפני כן, שהרי כל תיקון פוחת את ערך הרכב, ובמקום איכותי מחזירים את הרכב למצב טוב יותר.

וכיון שחברת השכרה שומרת מאוד שהרכבים יהיו בתכלית התיקון, הרי שחייב באמת לתקן תיקון איכותי כדי להחזיר את המצב לקדמותו, ואין זה רק דינא דגרמי, אלא מעיקר הדין חייב לשלם תיקון אומנותי.

העולה מזה: אם חברת ההשכרה דורת תיקון יקר בגלל שבאמת היא רוצה תיקון איכותי, חייב המזיק לשלם לניזק כל דמי התיקון, כיון שכדי להחזיר את הרכב למצב הראשון, צריך באמת לתקן במקום איכותי.

קשה לדעת דבר זה

וביררתי קצת את הנושא, וראיתי שאף על פי שיש הרבה שטוענים שחברות השכרה עושות רווח עצמי מתיקונים אלו, מכל מקום, טענת החברות הן, שבאמת כוונתם רק לתיקון איכותי. וכיון שקשה לדעת מה האמת, נראה שראוי לפשר ביניהם, וישלם המזיק מלבד עלות תיקון הנזק במקום הרגל, ישלם מחצה של התיקון שתובעת החברה על צד פשרה.

העולה מזה: כיון שקשה לדעת, האם הדרישה של חברת השכרה לתקן רק במקום איכותי היא כדי שהתיקון יהיה אומנותי, או כיון שיש להם גם רווח על כל תיקון במקום היקר, לכן על צד פשרה ישלם המזיק - מלבד תשלום תיקון הנזק במקום רגיל - גם מחצית ההפרש בתיקון במקום יקר, על דרך פשרה.

ישלם יותר על ההשכרה, אלא התחייב "לתקן במקום איכותי" לדבריהם, ואם התברר שהכל שקר, וגולנים המה, השוכר בעצמו יכול לתקן במקום אחר.

העולה מזה: אם נודע בודאות שחברת ההשכרה מרויחה על כל תיקון כסף, והתשלום אינו רק לתיקון, אלא גם לרוחי החברה, גזל הוא בידם, ויכול הניזק לתקן במקום אחר.

חיוב הנזק

אבל מכל מקום, גם אם נאמר שיכול הניזק לתקן במקום אחר, אין המזיק יכול לתבוע מהניזק שיתקן במקום אחר, שהרי הניזק בודאי יכול לחשוש שיודע הדבר לחברת ההשכרה שתיקן במקום אחר, ויפסיד ממון רב, ואינו חייב לסכן את עצמו בגלל המזיק.

אלא שמכל מקום, שומת הנזק היא פחותה, כיון שאפשר לתקן את נזק הרכב בזול יותר, לכן נראה דהדין כן. שאם המזיק הזיק בשוגג או באונס, אף על פי שאדם המזיק חייב בשוגג ובאונס, מכל מקום לא חייבו חז"ל לשלם בשוגג ובאונס אלא את הנזק, אבל את התוספת שהזיק לניזק בגלל שהתחייב לחברה, אין זה חיוב מדין מזיק, אלא דינא דגרמי, שמיד שמזיק בידו, גורם נזק לניזק, ונחלקו בזה הפוסקים אם דינא דגרמי חייב בשוגג או באונס, דהש"ך בסימן שפו ס"ק ו' כתב בשם הרמב"ן, שבכל דינא דגרמי חייב אף באונס, והוא לשיטתו, דדינא דגרמי דינא הוא, והרי הוא כאדם המזיק, והש"ך לשיטתו דגרמי קנסא הוא, וסובר דפטור באונס ובשוגג, והאריך בזה בפתחי חושן (חלק ו' נזיקין, פרק ג', הערה פז), ולמעשה אין הכרעה בזה, ואי אפשר להוציא ממון מספק. וכל זה מעיקר הדין, אבל פשיטא שהרוצה לצאת ידי שמים, ראוי להחמיר בזה כשיטת הרמב"ן שחייב אף בשוגג בדינא דגרמי.

אבל אם הזיק במזיד ובכוונה, [אף שאין שכית, כתבנו זאת להשלמת העניין] אז חייב מעיקר הדין לשלם, כיון דדינא דגרמי הוא והמזיק חייב.

העולה מזה: אם הסיבה שחברת השכרה תובעת תיקון במקום יקר, הוא כדי להרוויח כסף על התיקון, אין המזיק חייב לשלם לניזק אלא כפי פחת הנזק, ולא כפי יוקר העלות בתיקון בחברה, אלא אם כן הזיק בכוונה, אז חייב לשלם הכל מדינא דגרמי.

אם חברת ההשכרה דורשת תיקון איכותי יותר

אבל אם הסיבה שחברת ההשכרה מחייבת לתקן רק במקום מסויים, אינו בגלל שברצונה להרויח, אלא כי באמת היא דורשת תיקון איכותי, יש לדון בזה.

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

ד. אם חברת ההשכרה דורת תיקון יקר, בגלל שבאמת היא רוצה תיקון איכותי, חייב המזיק לשלם לניזק כל דמי התיקון, כיון שכדי להחזיר את הרכב למצב הראשון, צריך באמת לתקן במקום איכותי.

ה. כיון שקשה לדעת, האם הדרישה של חברת השכרה לתקן רק במקום איכותי היא כדי שהתיקון יהיה אומנותי, או כיון שיש להם גם רווח על כל תיקון במקום היקר, לכן על צד פשרה ישלם המזיק - מלבד תשלום תיקון הנזק במקום רגיל - גם מחצית ההפרש בתיקון במקום יקר, על דרך פשרה.

דינים העולים:

א. מזיק, בין בגופו ובין על ידי ממונו, אינו חייב לשלם חפץ חדש, אלא רק לתקן את הנזק בלבד. או לשלם את תיקון הנזק.

ב. אם נודע בודאות שחברת ההשכרה מרויחה על כל תיקון כסף, והתשלום אינו רק לתיקון, אלא גם לרוחי החברה, גזל הוא בידם, ויכול הניזק לתקן במקום אחר.

ג. אם הסיבה שחברת השכרה תובעת תיקון במקום יקר, הוא כדי להרוויח כסף על התיקון, אין המזיק חייב לשלם לניזק אלא כפי פחת הנזק, ולא כפי יוקר העלות בתיקון בחברה, אלא אם כן הזיק בכונה, אז חייב לשלם הכל מדינא דגרמי.

